

РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ Й ІСТОРІЇ В ТЕСТАХ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ

Стаття присвячена проблемі реалізації міжпредметних зв'язків у сертифікаційних роботах зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО). Висвітлено прояви міжпредметних зв'язків української літератури й історії у тестових завданнях ЗНО. Викладений у статті матеріал проілюстровано конкретними прикладами із сертифікаційних робіт зовнішнього незалежного оцінювання з української літератури.

Ключові слова: міжпредметні зв'язки української літератури та історії, тестові завдання, зовнішнє незалежне оцінювання.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку освітньої галузі здобуття учнями інтегрованих знань стало одним з основних завдань школи.

Державний стандарт базової і повної середньої освіти визначає міжпредметну компетентність як здатність учня застосовувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і освітніх галузей [3].

Вивчення творів української літератури на тлі подій і явищ відповідної історичної епохи знаходить своє вираження у міжпредметних зв'язках літератури й історії. Адже "міжпредметні зв'язки є таким співвідношенням між двома або кількома шкільними предметами, яке передбачає використання спільних для них відомостей, видів практичної діяльності, а також методів, прийомів, форм і засобів навчання, необхідних для розв'язання пізнавальних завдань, забезпечення належного рівня освіти" [2, с. 39].

Взаємозв'язане вивчення літератури й історії сприяє формуванню вмінь учнів, необхідних для розв'язання тестових завдань зовнішнього незалежного оцінювання з літератури й історії, які перевіряють знання абітурієнтів не тільки змісту художнього твору, але й перебігу історичних подій в Україні, про які йдеться у творах.

Аналіз останніх досліджень. Ідея міжпредметних зв'язків цікавила педагогів, починаючи з Я. Коменського, Дж. Локка, Й. Песталоцці, К. Ушинського.

Навчальні функції, виховна спрямованість та проблема використання міжпредметних зв'язків досліджувались також у працях П. Беленького, Ш. Ганеліна, І. Зверева, Д. Кирюшкіна, П. Кулагіна, Н. Лошкарєвої, В. Максимової, Є. Мінченкова, С. Пультера, А. Усової, В. Федорової, Д. Кирюшкіна.

Важливими у розробці проблеми взаємозв'язків різних навчальних предметів у процесі формування знань є погляди вчених О. Бандури, К. Баханова, Г. Беленького, Т. Бугайко, Ф. Бугайка, Н. Волошиної, А. Градовського, С. Жили, Н. Назарової, К. Нартова, В. Неділька, Є. Пасічника, О. Пометун та інших.

Дослідники вказують також на важливість використання міжпредметних зв'язків під час вирішення завдань проблемного характеру (І. Зверев, А. Матюшкін, М. Махмутов, В. Маткін). Методика міжпредметних зв'язків, яка застосовується під час проблемного навчання, сприяє активізації розумової діяльності учнів, формуванню самостійності мислення. В. Маткін стверджує, що старшокласники поступово набувають досвід вирішення завдань проблемного характеру і водночас "росте їх інтерес не тільки до виконання завдань, які потребують творчого підходу, але й до предмета загалом" [5, с. 54].

В умовах упровадження зовнішнього незалежного оцінювання особливого значення набуває тестова форма контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів. У розвинутих країнах світу використання тестових технологій – невід'ємна частина програми розвитку освіти, а проблема якості педагогічних вимірювань – актуальна тема наукових досліджень і дискусій. Тестологія як теорія тестів із своїми методами наукового дослідження з'явилась на початку ХХ ст. Фундаментальні праці з тестових технологій можна знайти в американських педагогів (Н. Гронлунда, А. Анастасі), а також у російських учених (В. Аванесова, А. Майорова, М. Челишкова). В Україні над цією проблемою працювали І. Булах, Л. Коваленко, Л. Парашенко, М. Барна, В. Шпильовий, Л. Прокопенко, С. Гриб, А. Кузьмінський, Ю. Триус, Л. Фігурська.

Мета статті полягає в аналізі тестів зовнішнього незалежного оцінювання щодо реалізації в них міжпредметних зв'язків української літератури й історії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поєднання двох наук – літератури й історії – комплексно формує національну свідомість учнів, адже під час вивчення художньої словесності не можна обійтися без знання конкретних історичних фактів і застосування принципу історизму в нагромадженні знань.

Проблематика сучасних історичних художніх творів надзвичайно широка. У них висвітлюються часи Київської Русі, визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького, голодомори, участь народу у війнах та революціях. Увагу письменників привертають не лише героїчні, а й трагічні сторінки української історії.

Підготовку старшокласників до виконання тестових завдань з української літератури слід здійснювати насамперед за моделями, запропонованими Міністерством освіти і науки України та Українським центром оцінювання якості освіти.

Вивчення навчальних дисциплін на міжпредметній основі залежить і від того, у якій мірі програми зовнішнього незалежного оцінювання орієнтують на встановлення взаємозв'язків між різними предметами.

Аналіз змісту програм ЗНО з української літератури [8] й історії України [6] з погляду створення об'єктивних умов для забезпечення зв'язків цих навчальних предметів свідчить про можливість встановлення синхронних або асинхронних (репродуктивних та перспективних) зв'язків між навчальними дисциплінами і змістом матеріалу з української літератури та історії.

Проаналізувавши програмовий матеріал з української літератури з погляду зв'язку літератури та історії, ми дійшли висновку, що програма ЗНО загалом передбачає використання відомостей з історії під час якісної підготовки до зовнішнього оцінювання. Адже це допомагає учасникам зрозуміти авторський задум і сформулювати власний, об'єктивний висновок щодо прочитаного.

Пропонуємо проаналізувати тестові завдання зовнішнього незалежного оцінювання, під час розв'язування яких можна застосовувати знання, здобуті під час інтегрованого вивчення української літератури та історії України.

Програма ЗНО з літератури передбачає оволодіння учасниками теоретико-літературними поняттями з теми "Усна народна творчість": *визначати провідні мотиви історичних пісень, характеризувати образи героїв їх – історичних осіб*. Ця тема була представлена в тестовому зошиті завданнями, виконання яких вимагає встановлення зв'язків з історією. Учасники ЗНО зможуть успішно впоратися з завданнями, якщо під час вивчення історичних пісень у школі словесник буде звертатися до матеріалів з історії України: охарактеризує добу козаччини, гетьмана Богдана Хмельницького, його роль у державотворенні України.

Подаємо зразки таких завдань¹:

Славетну перемогу козацького війська біля Жовтих Вод ("Жовтого" чи "Золотого Броду") оспівано у творі

А "Засвіт встали козаченьки"

Б "Чи не той то Хміль"

В "Ой Морозе, Морозенку"

Г "Віють вітри"

Д "Бондарівна"

– Про героїчну битву українського війська проти загарбників біля Савур-могили йдеться у творі

А "Засвіт встали козаченьки"

Б "Дума про Марусю Богуславку"

В "Ой Морозе, Морозенку"

Г "Віють вітри"

Д "Бондарівна"

Певні тестові завдання з української літератури вимагають глибоких знань з історії України. Щоб правильно виконати такі завдання, учасник зовнішнього незалежного оцінювання повинен знати, коли написаний твір, головних героїв та історичні події, які розгортаються у творі:

– В основу твору Ліни Костенко "Маруся Чурай" покладено події

А Північної війни 1700–1721 років

Б Наполеонівської навали 1812 року

В російсько-турецької війни 1787–1791 років

Г Національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького

Д антифеодалного повстання, відомого в історії під назвою "Коліївщина"

– Історичні події, що відбулися під Ніжином, покладені в основу твору

А "Кайдашева сім'я"

Б "Земля"

В "Чорна рада"

Г "Хіба ревуть воли, як ясла повні?"

Д "Камінний хрест"

¹ Тут і далі наводимо приклади тестових завдань зовнішнього незалежного оцінювання з української літератури 2009 – 2015 рр.

– Події Громадянської війни 1917 – 1921 років зображено у творі

- А "Intermezzo"
- Б "За мить щастя"
- В "Тигролови"
- Г "Україна в огні"
- Д "Подвійне коло"

– На тлі Другої світової війни розгортаються події твору

- А "Я (Романтика)"
- Б "Жовтий князь"
- В "Вершники"
- Г "Тигролови"
- Д "Україна в огні"

Програма ЗНО з літератури передбачає ознайомлення з творчістю Івана Багряного, яка цікавить сьогодні багатьох дослідників та літературознавців.

Під час вивчення роману абітурієнтам варто звернути увагу на родини Сірків та Морозів. На прикладі цих родин ми знайомимось з людьми, які утворили в кінці XIX – на початку XX століття Зелений Клин. Таких сімей було тисячі. Для того щоб ознайомитися з життям української діаспори Далекого Сходу, пропонуємо використати статтю М. Траф'яка [7]. Запропоновані матеріали допоможуть учасникам ЗНО відчувати історичну обстановку, морально-психологічні настрої людей того періоду, про який ідеться в романі Івана Багряного "Тигролови", а відтак правильно відповідати на такі тестові завдання:

– "Це була наша друга Україна, синку... І назви наші люди подавали тут свої, сумуючи за рідним краєм: Київ, Чернігівка, Полтавка, Україна, Катеринославка, Переяславка тощо", розповідає героїня твору

- А "Земля"
- Б "Тигролови"
- В "Місто"
- Г "За мить щастя"
- Д "Україна в огні"

– "В пралісах Сіхоте-Аліня" відбуваються події твору

- А Ліни Костенко
- Б Олеся Гончара
- В Олександра Довженка
- Г Миколи Куліша
- Д Івана Багряного

Зміст його роману "Тигролови" виходить далеко за межі пригодницького жанру і дає досить повне уявлення про жахливі сторінки нашої історії – сталінські репресії 30-х років. Наводимо приклад завдань ЗНО з літератури, відповідь на які передбачає розуміння історичного контексту роману:

– Період культу особи Сталіна є історичним тлом твору

- А "Я (Романтика)"
- Б "Зачарована Десна"
- В "Вершники"
- Г "Тигролови"
- Д "Тіні забутих предків"

– Образ сталінських "ешелонів смерті" є наскрізним у творі

- А "Тигролови"
- Б "Подвійне коло"
- В "Місто"
- Г "Земля"
- Д "Україна в огні"

Новела Василя Стефаника "Камінний хрест" надзвичайно влучно розкриває одну з найсумніших сторінок нашої історії – страшну правду селянського життя та еміграції. Якщо словесник під час вивчення цього твору розкрив історичне тло, на якому відбуваються описані в новелі події, то учасники ЗНО зможуть легко впоратися із запропонованими тестовими завданнями з цієї теми. Наприклад:

– Драматичну долю галицького селянства кінця XIX – початку XX століття втілено в образі

- А Омелька Кайдаша
- Б Івана Палійчука
- В Чіпки Варениченка
- Г Івана Дідуха
- Д Максима Гримача

Застосування знань з історії України допомагає глибше розуміти зміст художнього твору, помічати деталі, орієнтуватися в ході історичних подій в Україні, про які розповідається у тому чи тому творі, а тому впоратися із запропонованими завданнями учасникам ЗНО набагато легше.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Виконання міжпредметних завдань вимагає від тестованого вміння систематизувати вивчений раніше матеріал та застосовувати знання з літератури та історії України. Подальше впровадження завдань міжпредметного змісту, ідея розв'язання яких виникає на основі застосування міжпредметних знань та асоціацій, у процес викладання української літератури дозволить сформувати в учнів корисні загальнонавчальні уміння і навички, які допоможуть під час виконання тестів зовнішнього незалежного оцінювання.

Використані джерела

1. Аванесов В. С. Композиция тестовых заданий / В. С. Аванесов. – М.: Центр тестирования, 2002. – 240 с.
2. Груба Т. М. Збагачення мовлення учнів V – VI класів синонімічними формами на міжпредметній основі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Т. М. Груба. – К., 1998. – 179 с.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 1392 від 23 листопада 2011 р.: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/cardnpd/1392-2011>
4. Зверев И. Д. Межпредметные связи в современной школе / И. Д. Зверев, В. Н. Максимова. – М.: Педагогика. – 1981. – 160 с.
5. Маткин В. В. Межпредметные связи при обучении русскому языку и литературе / В. В. Маткин // Русский язык в школе. – 1976. – № 3. – С. 12-14.
6. Програма зовнішнього незалежного оцінювання з історії України. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://testportal.gov.ua/prepare_hist/
7. Граф'як М. Зелений Клин / М. Граф'як // Сучасність. – 1996. – №4-5. – С. 74-86.
8. Українська мова і література. Програма зовнішнього незалежного оцінювання. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://testportal.gov.ua/prepare_ukr/

Bilous N.

THE REALIZATION OF INTERDISCIPLINARY CONNECTIONS OF UKRAINIAN LITERATURE AND HISTORY IN THE TASKS OF EXTERNAL INDEPENDENT EVALUATION

The article is devoted to the realization of interdisciplinary connections in the certification works of external independent evaluation. The author analyzed the tests during the implementation of which it is necessary to apply the knowledge which were gained during the integrated study of Ukrainian literature and the history of Ukraine.

Interrelated study of literature and history promotes the formation of pupils' skills, which are needed to solve the tasks of external independent evaluation, which help to test the pupils' knowledge not only about the content of art works, but also about the historical events in Ukraine, referred in the works.

The combination of these two sciences (literature and history) shapes the pupils' national consciousness, as during the study of literature we can not do without the principle of historicism in the accumulation of knowledge and specific knowledge about historical facts. The ability to work on interdisciplinary level develops the useful training skills in the pupils of high classes, which will help in preparation for the testing. In this article the interdisciplinary connections between Ukrainian literature and history in the tasks of external independent evaluation are highlighted. The material is illustrated by specific examples from certification works of external evaluation of Ukrainian literature.

Key words: *the interdisciplinary connections of Ukrainian literature and history, tests, the external independent evaluation.*

Стаття надійшла до редакції 11.05.2016 р.